

ДЕЯКІ АСПЕКТИ КЛАСИФІКАЦІЇ ТРИПІЛЬСЬКОЇ КЕРАМІКИ
(історіографія питання)

Майже кожна стаття чи зведена підсумовуюча праця про пам'ятки трипільської культури так чи інакше вміщує опис та класифікацію кераміки. За час багататорічних розкопок трипільських поселень та могильників віднайдено величезну кількість керамічного матеріалу. І хоч загалом трипільській кераміці приділено багато уваги [Пассек, 1949; Бибииков, 1953; Черниш, 1959; Дергачов, 1978а; Збенович, 1980; Маркевич, 1981; Виноградова, 1983; Гусев, 1995; Заєць, 2001; Кандиба, 2004], але досі не розроблено єдиної типології форм, орнаменту, не визначені до кінця методи та технологія формування посуду. Це величезне зібрання різноманітного матеріалу потребує систематизації, розробки повної класифікації кераміки, яка б включала аналіз основних ознак: технологічних, морфологічних та стилістичних.

Класифікація (лат. *Classis* поділ, *faciо* роблю) – розподіл предметів будь-якого роду на класи згідно найбільш суттєвих ознак, які є притаманними предметам цього роду і які виокремлюють їх від предметів інших родів, при цьому кожний клас займає у системі, що склалася, визначене постійне місце та ділиться на підкласи [Кондаков, 1967, с. 149].

Деякі дослідники основною ознакою класифікації вважають форму посуду, деякі – техніку виготовлення, інші – цільове призначення посуду. Такий підхід дозволяє дослідити лише певний аспект проблеми і не може забезпечити розробку повної класифікації, на базі якої дослідник переходить на інтерпретаційний рівень. Первинні одиниці класифікаційної схеми – ознаки. Вони у будь-якій науково обґрунтованій класифікації мають бути взаємовиключними, виділеними на одній основі, дискретними та суттєвими. Тип у такому випадку визначається як стійке поєднання ознак. Більш високі ступені класифікації будуються на основі ієрархії окремих ознак, найвищі з яких повинні визначати функціональне призначення предметів. Необхідно відмітити, що у процесі керамічного виробництва предмети набувають таких важливих ознак як, особливості формування, обробка поверхні, випал, колір, різноманіття форм та орнаментів, якість тіста. Ні одна з вищезазначених ознак, взята окремо, не може всебічно охарактеризувати кераміку, але їх сукупність може дати найбільш повне уявлення щодо рівня розвитку керамічного виробництва [Кашина, 1977, с. 38].

Можна ставити під сумнів доцільність загальної класифікаційної схеми для трипільської кераміки, обумовлюючи це тим, що локальні відмінності не дадуть змоги впорядкувати матеріал у певну схему. Це так, але уже у період VI–VII спостерігається процес уніфікації форм та орнаментів для певних територій. Окремі автори пишуть про існування спеціалізованих центрів зі сталими технологічними та художніми традиціями [Сорокин, 1991, с. 136].

Найчастіше використовується класифікація, заснована на аналізі стилістичних ознак, які враховують не лише орнаментальні мотиви, але і техніку їх нанесення, кольорову гаму орнаменту [Пассек, 1949; Виноградова, 1983; Збенович, 1980; Рижов, 1998;].

Аналіз наукових класифікацій показує, що розподіл предметів за класами переслідує певну ціль – так розподілити предмети по групах, щоб по місцю, яке постійно займає предмет, передбачити властивості інших предметів, які ще не знайдено, але існування яких можна передбачити. Для того, щоб класифікація виконала своє завдання, у якості підстави поділу предметів необхідно брати найбільш суттєві та важливі у практичному відношенні ознаки [Кондаков, 1967, с. 150].

З історії науки відомо, що завжди, коли за основу класифікації береться випадкова, несуттєва ознака, будується помилкова система, яка більш або менш швидко здається в архів. Так, ще на початках вивчення трипільської культури мали місце спроби В. Хвойки розподілити

накопаний керамічний матеріал: “керамічні вироби – посудини та статуєтки, на основі яких з’явилась можливість поділити описані предмети на дві галузі, визначені за часом їхнього знаходження літерами А (пізніша) і Б (раніша), остання відрізняється від першої формою та орнаментом посуду, в якому переважають типи з кутами і ламаними лініями, на противагу округлим посудинам першої” [Хвойко, 2006, с. 88]. Пізніше було встановлено, що посуд А є раннім (відповідає трипільлю VI–VII), а Б – пізнішим (VII, CI та CII) [Відейко, 2006, с. 90].

Існує кілька варіантів схем класифікацій трипільського посуду, залежно від того, за якими основними ознаками ці класифікації створювалися.

За цільовим призначенням (використання кераміки)

Часто дослідники класифікують кераміку на столовий і кухонний посуд, вказуючи, що це є ознакою технології виробництва [Збенович, 1974, с. 81], оскільки ми не можемо в повній мірі знати цільове використання тієї чи іншої посудини.

Найпростіша класифікація за цією ознакою передбачає поділ на столову та кухонну кераміку. Вона зустрічається абсолютно у всіх дослідників, що працюють з трипільським посудом. Вважається, що кухонний посуд використовувався, як тара або для приготування їжі. Але тонкостінний посуд, що ми відносимо до категорії “столовий”, у деяких випадках використовувався як кухонний, тобто ставився в піч, на вогнище. Це підтверджується слідами нагару на зовнішніх та внутрішніх частинах посуду [Бибиков, 1953, с. 130].

У свій час В. Збенович поділяв столовий посуд на групи А та В [Збенович, 1974, с. 79]. Пізніше він виділив ще третю групу – ритуальний посуд [Збенович, 1980, с. 105], хоч деякі дослідники цю групу сприймають як частину столового посуду [Маркевич, 1981].

Іноді горщики, прикрашені зображенням собаки, відносяться до ритуальної групи посуду [Збенович, 1998], або ж до столової. С. Бібіков, вважав, що ці зображення мали на меті захищати їжу в горщиках від псування, від шкідників та інше [Бібіков, 1989].

Якщо зі столового посуду виокремлюють (досить спірно) ритуальний посуд, то чому з кухонного не виокремлюють тарний? Оскільки до категорії “кухонний посуд” попадають вироби з абсолютно іншим призначенням (зерновика, наприклад) та без слідів нагару, то Т. Кашина виділяє такий посуд окремо, утворюючи групу господарського призначення [Кашина, 1977, с. 38].

В цілому, класифікація за цільовим (функціональним) вжитковим призначенням кераміки є умовною, оскільки у рамках кожної групи завжди є посудини з деякими ознаками іншої групи [Збенович, 1980, с. 104]. Між тим ця схема – поділ на кухонну та столову, використовується і спрощує опрацювання матеріалу, не дивлячись на свою недосконалість [Євдокимов, Збенович, 1973; Маркевич, 1980; Черныш, 1982; Конопля, Круц, Рижов, 1993; Гусев, 1995; Заєць, 2001].

За технологічними ознаками

Технологія дуже тісно пов’язана з цільовим призначенням посуду, напевно саме тому ці ознаки досить часто переплітаються у деяких класифікаціях.

Докладніше дослідження техніко-технологічних ознак і побудова на їх основі класифікації кераміки дозволяють прослідкувати специфіку обробки сировини, виявити деякі відмінності у виготовленні посуду. Ознаки, що характеризують особливості сировини, у комплексі з іншими можуть бути показниками не лише технічного рівня виробництва кераміки, але і зв’язків різних груп трипільського населення.

Для визначення рівня керамічного виробництва характерні постійність у виборі матеріалу (сировина та домішки) та навички виробництва [Бобринский, 1978, с. 242–244].

На думку спеціалістів, навички у гончарстві можуть бути такими, що швидко реагують на інноваційні втручання інших технологічних традицій і змінюються, вбираючи в себе нові риси, традиції, та більш сталі – субстратні. Навички відбору сировини та підготовки формувальної маси відносяться до перших [Гей, 1986, с. 23]. Ці навички, з одного боку, вказують на “консерватизм” у виробництві, а з іншого – дозволяють фіксувати змішання різних традицій виробництва кераміки. Саме тому найбільш традиційними та консервативними є технологічні ознаки [Цвек, 2004; Маркевич, 1981; Рижов, 2001].

За морфологією (формою посуду)

Морфологічні та функціональні ознаки посуду багато в чому залежать від специфіки господарства та побуту. Слід зазначити, що єдиної номенклатури форм посуду досі не існує, і кожний дослідник підходить до цього питання суб'єктивно. Часто під одним тим самим терміном “амфора”, “глек” і т. д. розуміють абсолютно різний посуд. Крім того, не існує чіткої межі між посудом різних типів; існують перехідні їх форми. Зазвичай дослідники розглядають форми посуду, не пов'язуючи їх з технологією та орнаментациєю [Збеневич, 1974, с. 81–99; Пассек, 1949, с. 33–34, 49–50, 110; Белановская, 1958, с. 30–32; Черниш, 1959, с. 59–78].

Для побудови морфологічних типів бракує точності, в першу чергу повної уніфікації термінологічного апарату. Надзвичайно ускладнює працю з матеріалом невизначеність термінів, коли, наприклад, один той самий горщик в публікаціях різних авторів подається як “бомбоподібний”, “котлоподібний”, “кулястий” та ін. Необхідне вдосконалення термінологічного апарату, який застосовується. Массон В. М. справедливо вказує, що стильове та сюжетне різноманіття археологічних публікацій робить їх важкодоступними для строгого аналізу і вони багато в чому нагадують той досить розповсюджений в гуманітарних науках жанр, який один з дослідників назвав “милими теревенями” [Массон, 1990, с. 76].

За стилістикою (орнаментациєю)

Стилістичні ознаки найбільш динамічні. Крім того, орнамент несе складне знакове навантаження, що відображає світогляд давнього населення (орнаментальні класифікації успішно розробляються багатьма дослідниками [Виноградова, 1972; Ткачук, 1989, 2001 та ін.]). За орнаментациєю посуду намагався створити свою класифікацію і О. Кандиба [Кандиба, 2004, с. 11–17]. Він поділив кераміку на три групи: посуд А – не орнаментований та грубий, посуд В – орнаментований та С – з гребінцевим орнаментом. Останню групу він трактує як чужорідну [Кандиба, 2004, с. 20]. Далі визначає характерні форми посуду для кожної з груп посуду окремо [Кандиба, 2004, с. 23–108].

В своїх працях Т. Пассек використовує всі три ознаки (технологічні, морфологічні, стилістичні) [Пассек, 1961, с. 110–113], але не як комбінацію, а окремо, що не дозволяє побачити їх взаємозв'язок та повторюваність. А між тим, дуже важливо простежити можливі комбінації наборів ознак, тому що випадковість, яка періодично повторюється, є закономірністю [Генинг, Бунятян, Пустовалов, 1990, с. 23]. Саме виявлення закономірності повторення комбінацій ознак дозволяє перейти до побудови типології.

В працях Т. Пассек визначальною ознакою є орнаментация. Посуд ділиться на сорти: розписний (поліхромний та монохромний), неорнаментований та заглиблений орнамент [Пассек, 1941, с. 58–62]. Пізніше вона детальніше розглядає це питання, змінюючи класифікаційну схему для кожного періоду трипільської культури. Так для періоду А існує три групи посуду: 1) з заглибленим спіральним орнаментом, 2) з канелюрами, 3) типу кухонної (не орнаментована) [Пассек, 1949, с. 33–34]. Для періоду В характерні 4 групи: з заглибленим орнаментом, з канелюрами, зі смугастим загладжуванням та поліхромний розпис [Пассек, 1949, с. 49–50]. Насамкінець, у періоді С виділено 5 груп: поліхромний розпис, біхромний, чорний монохромний, шнуровий орнамент, смугасте загладжування [Пассек, 1949, с. 110]. При цьому звертається увага на технологію – характеризуються домішки, випал, колір тіста. Щодо форм посуду, то вони описуються для кожної групи окремо [Пассек, 1949, с. 161].

Використовує схему Т. Пассек для опису керамічного матеріалу і К. Черниш. Весь посуд з поселення Ленківці вона поділила на 4 групи: з заглибленим орнаментом, з гладенькою червоною поверхнею, з канелюрами, заглаженою поверхнею. При цьому у кожній групі так чи інакше представлені інші ознаки [Черниш, 1959, с. 59–78].

Щодо класифікації кераміки за Т. Пассек, то в літературі, у різних дослідників існують різні думки, наприклад: “...ми додержуємося принципів, запропонованих Т. Пассек у монографії, спеціально присвяченій трипільській кераміці. В основі визначення тієї або іншої керамічної групи лежить не одна якась ознака, наприклад форма орнаментации або форма посудини, а комплекс ознак, до яких входять: склад керамічної маси, ступінь випалу, обробка і орнаментация поверхні, форма посудини” [Черниш, 1959, с.59] та “...для класифікації цього

комплексу ми притримувалися загальноприйнятого у літературі, присвяченій трипільській кераміці (Т. Пассек та ін.), технологічного принципу: звернено увагу на домішки у глині посуду, характер випалу та способи обробки його поверхні” [Збеневич, 1974, с. 79]. Отже, підхід до класифікації цих авторів різний, не дивлячись на те, що за основу взяте одне джерело.

Повністю використовує схему Т. Пассек і Т. Белановська. Описані нею групи трипільського посуду по різних періодах абсолютно ідентичні з Т. Пассек [Белановська, 1958, с. 30–32].

С. Бібіков розглядає кераміку у двох варіантах: форма посуду та система орнаменталії, враховуючи якість глини та випал посуду [Бібіков, 1953, с. 126]. “Треба зауважити, що питання відносної та абсолютної хронології, етнічного розселення племен, їх зв’язки та взаємовідношення, світогляд давніх землеробських племен та інше, не можуть вирішуватись зараз без поглибленого вивчення кераміки в цілому, у тому числі і системи орнаменталії як фактора, можливо, ще більш важливого, ніж, скажімо, форма посуду” [Бібіков, 1953, с. 148].

У своїх працях Н. Виноградова подає широку характеристику кераміки за стилістичними ознаками, роблячи наголос на схемах розпису [Виноградова, 1983, с. 13–20]. Щодо класифікації посуду, то використовується поєднання технологічних та стилістичних ознак, а на другому рівні – стилістичних та морфологічних. Так, кераміка поселення Поливаний Яр поділяється на дві категорії: столову та кухонну; до першої відноситься поліхромний, монохромний, біхромний посуд та з заглибленим орнаментом, до другої – неорнаментований з домішкою товченої черепашки [Виноградова, 1983, с. 21]. На наступному етапі проведено співставлення орнаменталії з формою посуду [Виноградова, 1983, с. 21–27]. Таким чином має місце спроба за допомогою орнаменталії поєднати морфологічні та технологічні ознаки.

Цікава схема І. Зайця та С. Рижова, у якій за основу беруться стилістичні ознаки, які є найбільш динамічними (але з урахуванням решти ознак). Далі, на другій ступені класифікації, вводяться морфологічні, а на третій – технологічні ознаки [Заец, Рыжов, 1992, с. 65–133; Заец, 1973, с. 58–61; 2001, с. 124–127]. Таким чином, весь посуд поділено на три категорії (з заглибленим орнаментом, з розписним орнаментом, без орнаменталії). Дрібніший розподіл всередині категорій (за групами та підгрупами) проведено за виглядом орнаменту. На наступному рівні класифікації додаються морфологічні ознаки, за формою посуду виділяються типи. У межах типу, беручи до уваги вже конкретні особливості форми, відокремлюються підтипи та варіанти, які є спільними для посуду всіх категорій. Деякі типи посуду мають лише один підтип чи варіант, інші – 4–7, при цьому у трьох категоріях певний тип може бути представлений різною кількістю підтипів. Далі, залежно від форми посуду, враховуються орнаментальні композиції та їх варіації (стилістичні ознаки). Кожній категорії посуду властиві також техніко-технологічні особливості виготовлення [Заец, Рыжов, 1992, с. 65–67].

Отже, послідовне залучення до схеми основних ознак кераміки та визначення залежності між ними дозволили розробити класифікацію, яка достатньо повно характеризує кераміку Кліщева. Вона близька до класифікації, що розроблена О. Цвек, але відрізняється від неї виділеними категоріями та групами посуду [Цвек, 1980, с. 163–165].

Можна помітити, що І. Заец та С. Рижов відходять від принципів класифікації Т. Пассек, яка не вносить кераміку з канелюрами та із заглибленим орнаментом до однієї групи [Пассек, 1949, с. 49–50]. Натомість, посуд, занесений до категорії “з заглибленим орнаментом”, поділяють на три групи: заглиблена орнаменталія, канелюри та штамповий орнамент [Заец, Рыжов, 1991, с. 67].

Питанням орнаменталії трипільської кераміки займається Т. Ткачук [Ткачук, 2005], але предметом його дослідження більше є дрібні елементи орнаменту (знаки), їх зв’язки між собою, принципи їх монтажу у блоки [Ткачук, 2005, с. 6].

Орнаменталія тісно пов’язана з формою посуду, яка, в свою чергу, визначається технологією виготовлення та цільовим призначенням. Таким чином класифікація, побудована на аналізі кількох ознак та їх поєднаннях, має дати найбільш повну картину керамічного комплексу. Класифікація кераміки має являти собою запис усіх різновидів посуду за усіма

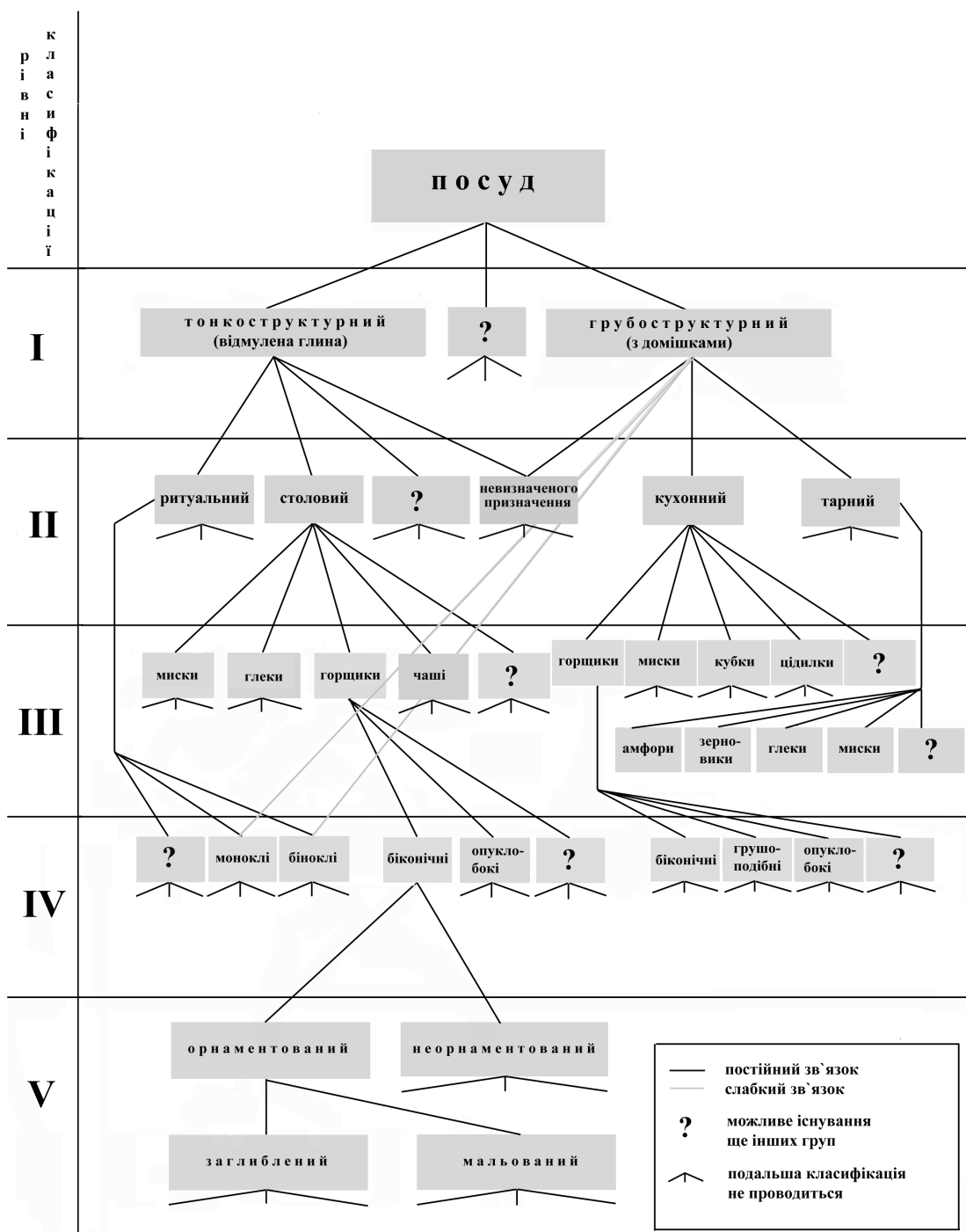

Рис. 1. Один із варіантів схем класифікації посуду трипільської культури
 Fig. 1. A variant of scheme of classification of ceramic ware of Trypilian culture

основними ознаками. Її подальший аналіз передбачає виявлення “генетичних” чи “типологічних” рядів. Направленість розвитку кераміки необхідно використовувати для визначення відносної хронології як у самій кераміці, так і цілих комплексів. Так, вдалою є класифікація пізньотрипільського посуду В. Дергачова, основою якої є комбінація ознак

(техніко-технологічних, які дають уявлення щодо вмісту глиняної маси, якості випалу, обробки поверхні посуду; морфологічних, які характеризують форми посуду, та стилістичних, що дають уявлення про орнаmentaцію посуду), [Дергачев, 1976, с. 44–56; 1978, с. 30–37;]. Для характеристики форм посуду виділено два метричних показники – абсолютні розміри та співвідношення між ними. Для отримання абсолютних розмірів визначено 8 параметрів: 4 по діаметру і 4 по висоті. Показники форм виділені завдяки обчисленню відносних величин шляхом співвідношення окремих параметрів [Дергачев, 1978, с. 31]. Для своєї класифікаційної схеми він скористався формальною мовою, тобто цифровими шифрами, це наблизило його до розробок Ж.-К. Гардена [Гарден, 1983, с. 268], який своє завдання вбачає у тому, щоб виразити судження, які лежать в основі археологічних побудов, у формі послідовності певних операцій.

Постійне поєднання ознак дозволило В. Дергачову виділити низку типів кераміки, які в залежності від технології виготовлення розподіляються на кілька груп. Весь посуд розпадається на дві великі категорії – кухонний, столовий (застосовуючи терміни “столовий посуд” та “кухонний посуд”, автор зазначає, що вони відображають техніко-технологічні, а не функціональні ознаки [Дергачев, 1978а, с. 55]), серед яких виокремлюється 14 типів форм. Спостерігається єдність типів форм столового та кухонного посуду, що обумовлено тенденцією розвитку пізньотрипільської кераміки. Тобто, форми кухонного посуду виникли у результаті наслідування форм столового посуду [Дергачев, 1978а, с. 55]. Типи розподіляються на низку варіантів; далі розглядається орнаmentaція для кожного типу [Дергачев, 1978а, с. 56–62].

Хоча доробок вчених з питань побудови класифікації трипільської кераміки досить великий, ця проблема потребує подальших розробок, які б враховували вже існуючі напрацювання.

Максимально детальна, струнка класифікація необхідна. Тому зрозуміла увага дослідників до цієї проблеми. Ці розробки базуються не на всій сукупності відомостей про трипільський посуд, а на матеріалах якоїсь одної чи декількох пам'яток, які не завжди можуть вирішити класифікаційні завдання, у зв'язку зі своєю бідністю чи невиразністю. Це веде до фрагментарності таких типологічних екскурсів, до втрати загальної перспективи. Відсутність єдиних для всіх дослідників методологічних правил породжує суб'єктивізм, щодо виокремлення та назв виробів. Останні деколи розподіляються не за сукупністю ознак. Між тим виокремлені різновиди мають існувати не самі по собі, а у супідрядному зв'язку на основі певних закономірностей. Суб'єктивізм та неточність, плутанина термінів та пробіли обов'язкові при виокремленні типів, якщо не побудована схема типологічної класифікації [Гладилин, 1976, с.28].

Логічна та правильна побудова класифікації трипільської кераміки – дуже важлива методологічна дослідницька процедура. Вона має враховувати всі основні ознаки та показувати їх взаємозв'язок. В основі такої схеми має бути найсуттєвіша ознака чи набір ознак.

Така схема може базуватися, наприклад, на розподілі рівнів процесу виробництва (рис.1). При цьому необхідна певна послідовність операцій за попередньо окресленою схемою. Тобто, має бути побудована супідрядна система шляхом встановлення порядку між частинами цілого, на основі тих чи інших закономірностей.

На вершині цієї багатоступеневої супідрядної класифікації може бути збірне поняття – посуд. У нашому випадку схема розподіляється на 5 рівнів, що підпорядковані принципу послідовності етапів виготовлення посуду. Оскільки структуру цієї схеми визначає процес виробництва, то на верхньому рівні градації будуть технологічні ознаки (структура та вміст керамічного тіста) як такі, з яких починається виготовлення посуду і які обумовлюють інші ознаки. Окрім тонкоструктурного та грубоструктурного (з домішками) тіста існує ще багато перехідних варіантів, які у нашій схемі окреслюються знаком питання і мають продовження на наступних таксономічних рівнях. Завданням нашої ілюстрації є не перерахунок усіх можливих варіантів та типів, а показ принципу класифікації. Всі не вказані варіанти позначаємо знаками питання.

На другому рівні – розподіл за цільовим призначенням, яке перебуває у супідрядній залежності від технології виробництва. Окрім столового, кухонного, ритуального та тарного,

під знаком питання припускаються інші групи посуду, які можна виокремити, виходячи з його функціонального призначення.

На третьому таксономічному рівні – подальше розгалуження за використанням. Слід чітко розрізняти призначення та використання, оскільки перший термін є ширшим, збірним і включає в себе другий. На цьому рівні, як і на попередніх, під знаками питання припускається існування інших типів, які не окреслені в схемі, але виокремлюються чи можуть бути виокремленими.

На четвертому рівні – розподіл за формами. Вони супідрядні попередньому таксономічному рівню, який базується на використанні посуду. Варіанти форм дані лише для горщиків.

На п'ятому рівні виступають стилістичні ознаки, які зумовлені технологією, цільовим призначенням та формами. Орнаментация, на протигагу консервативній технології, є дуже динамічним явищем, швидко реагує на впливи інших культурних традицій та змінюється. Крім цього, орнаментация визначає локальні особливості культури. Технологія є сталішою, характерною для великих територій. Саме тому стилістичні ознаки перебувають на нижньому рівні класифікаційної схеми.

Трипільська орнаментика дуже складна, тому, щоб уникнути зайвої громіздкості, посуд за цією ознакою спочатку розподіляється на орнаментований та неорнаментований; перший в свою чергу розгалужується на заглиблений та мальований. Подальший поділ орнаменту не проводиться, оскільки це завдання окремої класифікації. Орнаментация супідрядна попередньому таксономічному рівню, що містить форми посуду.

На кожному рівні можуть перебувати і інші ознаки, які виносяться за межі схеми – метрика, випал і т. д. Вони доповнювали б класифікаційну схему.

І, нарешті, пропонується схема не є закритою системою – в неї можна вносити доповнення, певні корективи та зміни в залежності від поставленого наукового завдання, що вирішується за допомогою класифікаційної процедури.

ЛІТЕРАТУРА

Бибиков С. Н.

- 1953 Раннетрипольское поселение Лука-Врублицевская на Днестре. К истории ранних земледельческо-скотоводческих племен на Юго-востоке Европы. – Москва-Ленинград. – 460 с.

Бібіков С. М.

- 1989 Теріоморфні зображення в орнаментіці Трипілья (трипільський “звіриний стиль”) // Археологія. – Київ. – № 2. – С. 6–11.

Белановская Т. Д.

- 1958 Трипольская культура. – Л. – 48 с.

Бобринский А. А.

- 1978 Гончарство Восточной Европы. Источники и методы изучения. – Москва. – 272 с.

Відейко М. Ю.

- 2006 Коментарі до праці “Посудини зі знаками із знахідок на площадках трипільської культури” // Дослідження трипільської цивілізації у науковій спадщині археолога Вікентія Хвойки. – Київ. – Ч. 1. – С. 90–92.

Виноградова Н. М.

- 1972 Памятники переходного этапа Триполья VI–VII в Поднестровье // СА. – № 1. – С. 36–55.

- 1983 Племена Днестровско-Прутского междуречья в период расцвета Трипольской культуры. – Кишинев. – 108 с.

Гарден Ж.-К.

- 1983 Теоретическая археология. – Москва. – 295 с.

Гей И. А.

- 1986 Технологическое изучение керамики трипольского поселения Старые Куконешты // КСИА. – № 185. – С. 22–26.

Геннинг В. Б., Бунятян Е. П., Пустовалов С. Ж.

1990 Формализовано-статистические методы в археологии. – Київ. – 190 с.

Гладилин В. Н.

1976 Проблемы раннего палеолита Восточной Европы. – Киев. – 232 с.

Гусев С. О.

1995 Трипільська культура Середнього Побужжя рубежу IV–III тис. до н. е. – Вінниця. – 303 с.

Дергачев В. А.

1978 Выхватинский могильник. – Кишинев. – 80 с.

Дергачев В. А.

1978а Памятники позднего триполья. – Кишинев. – 206 с.

1976 Класифікація кераміки і відносна хронологія поховань Вихватинського могильника // Археологія. – № 19. – С. 44–56.

Євдокимов Г. Л., Збенович В. Г.

1973 Ранньотрипільське поселення поблизу с. Бернашівка на Вінниччині // Археологія. – № 10. – С. 61–65.

Заєць І. І.

1973 Кліщів – нове поселення трипільської культури на Південному Бузі // Археологія. – Київ. – № 10. – С. 56–61.

2001 Трипільська культура на Поділлі. – Вінниця. – 184 с.

Заєц И. И., Рыжов С. Н.

1992 Поселение трипольской культуры Клищев на Южном Буге. – Киев.–178 с.

Збенович В. Г.

1974 Позднетрипольские племена Северного Причерноморья. – Киев.–175 с.

1980 Поселение Бернашевка на Днестре. – Киев. – 180 с.

1998 Зооморфные мотивы в росписи керамики культуры триполье-кукутени // Археологія. – № 4. – С. 64–78.

Кандиба О. О.

2004 Шипинці. Мистецтво та знаряддя неолітичного селища. – Чернівці. – 208 с.

Кашина Т. И.

1977 Керамика культуры Яншао. – Новосибирск. – 167 с.

Кондаков Н. И.

1967 Введение в логику. – Москва. – 468 с.

Конопля В., Круц В., Рыжов С.

1993 Нове поселення заліщицької групи трипільської культури в Південно-західному Поділлі // Тези доповідей і повідомлень міжнародної наукової конференції “Трипільська культура України (до 100-річчя відкриття)”. – Львів. – С. 19–26.

Маркевич В. И.

1981 Позднетрипольские племена Северной Молдавии. – Кишинев. – 194 с.

Массон В. М.

1990 Исторические реконструкции в археологии // АН КиргССР, Ин-т истории. – Фрунзе. – 92 с.

Пассек Т. С.

1941 Трипільська культура. Науково-популярний нарис. – Київ. – 84 с.

1949 Периодизация трипольских поселений. – Москва-Ленинград. – 248 с.

1961 Раннеземледельческие (трипольские) племена Поднестровья. – Москва. – 228 с.

Рыжов С. М.

1998 Керамика трипільського поселення кошиловецької групи Блищанка II // Матеріали міжнародної наукової археологічної конференції. – Львів. – С. 43–45.

2001 Гончарство племен Трипільської культури // Давня кераміка України. – Київ. – С. 57–72.

Сорокин В. Я.

1991 Орудия труда и хозяйство племен Днестровско-Прутского междуречья. – Кишинев. – 158 с.

Ткачук Т. М.

- 1989 О некоторых закономерностях в орнаментации трипольской расписной керамики этапа СІ (по Пассек Т. С.) // Проблеми історії та археології давнього населення УРСР. – Київ. – С. 226–229.

Ткачук Т.

- 2005 Знакові системи трипільсько-кукутеньської культурно-історичної спільності (мальований посуд). – Вінниця. – Ч. 2. – 208 с.

Хвойко В. В.

- 2006 Посудини зі знаками – із знахідок на площадках трипільської культури // Дослідження трипільської цивілізації у науковій спадщині археолога Вікентія Хвойки. – Київ. – Ч. 1. – С. 88–90.

Цвек О. В.

- 2004 Гончарне виробництво племен трипільської культури // Енциклопедія трипільської цивілізації. – Київ. – Т. 1. – С. 273–301.

Цвек Е. В.

- 1980 Трипольские поселения Буго-днепровского междуречья (к вопросу о восточном ареале культуры Триполье-Кукутени) // Первобытная археология – поиски и находки. – Київ. – С. 163–185.

Черниш К. К.

- 1959 Ранньотрипільське поселення Лені на середньому Дністрі. – Київ. – 108 с.
1982 Энеолит Молдавии и Правобережной Украины // Энеолит СССР. – Москва. – 360 с.

Jana JAKOVYSHYNA

SOME ASPECTS OF CLASSIFICATION OF TRYPILIAN CERAMIC
(historiography of the issue)

Some schemes of classification of Trypilian ceramic, constructed by different authors are analyzed at the paper. They are based on different groups of features, which define principles of separation of ceramic ware. Among them are technological (structure of ceramic raw-material, color, manner of formation of ceramic), morphological (form), stylistic (ornamentation) or functional (usage). General scheme of classification of Trypilian ceramic is not exist. Such scheme must be based on the most important set of characteristics; for example on distinguishing of levels of process of production on the principles of submission of each level to another.